provincie
GELDERLAND

MONUMENTEN INVENTARISATIE PROJECT

Ten geleide

Het Monumenten Inventarisatie Project (MIP) is een landelijk opgezet project met het doel om in betrekkelijk korte tijd - 5 jaar - een inventarisatie te verkrijgen van bouwkunst en stedebouw uit de periode 1850-1940. De uitvoering van het project wordt verzorgd door de provincies. In Gelderland heeft de provincie de Stichting MIP-Gelderland opgericht, die belast is met de uitvoering van het project.

In Gelderland wordt het MIP uitgevoerd conform de Gelderse streekplanindeling: Midden-Gelderland, Oost-Gelderland, Veluwe en Rivierenland. Binnen deze inventarisatiegebieden wordt per gemeente geïnventariseerd.

Het eindprodukt, waarover de gemeenten de beschikking krijgen, bestaat uit 3 rapporten, te weten een regiobeschrijving, een gemeentebeschrijving en een inventarisatierapport.

In de regiobeschrijving wordt op hoofdlijnen een schets gegeven van ontwikkelingen die bepalend zijn geweest voor de ruimtelijke kwaliteit, i.c. bouwkundige en stedebouwkundige karakteristieken, uit de periode 1850-1940 in het inventarisatiegebied. Het betreft veelal ontwikkelingen en karakteristieken die behalve van lokaal belang ook een boven-lokaal belang vertegenwoordigen.

In de gemeentebeschrijving, die kan worden beschouwd als een verfijning die betrekking heeft op een deel van het grondgebied van de regiobeschrijving, worden op beknopte wijze de voornaamste historisch-geografische, sociaal-economische, bouwkundige en stedebouwkundige ontwikkelingen uit de periode 1850-1940 weergegeven.
In dit verband dient hoofdstuk 4.5. *Karakterisering geïnventariseerde bebouwing* afzonderlijk te worden genoemd. Het betreft een hoofdstuk dat als "schakel" fungeert tussen het beschrijvende en het inventarisatiegedeelte, te weten het inventarisatierapport.

Het inventarisatierapport voorziet in een beknopte weergave per gemeente van de gebouwde omgeving uit de periode 1850-1940 in de vorm van objecten en complexen op basis van de uitgewerkte MIP-formulieren.

Hoewel de 3 rapporten afzonderlijk kunnen worden gelezen, verdient het aanbeveling het inventarisatiegedeelte niet los te zien van het beschrijvende gedeelte en omgekeerd.

..2/

Met betrekking tot het gebruik van de MIP-eindprodukten dient het volgende te worden opgemerkt.

Bij schrijven d.d. 21 september 1989 - nr. WZ89.59395 - WZ/CE404 is de provincie Gelderland accoord gegaan met de samenwerkingsovereenkomst, zoals opgesteld van rijkswege bij schrijven d.d. 11 augustus 1989, nr. U-172.612, inzake de uitvoering van het Monumenten Inventarisatie Project in Gelderland.

In artikel 8 van bedoelde overeenkomst is het gebruik van de eindprodukten geregeld. Dit artikel luidt als volgt:

"Artikel 8. Gebruik eindprodukten

1. De Provincie is evenals de Rijksdienst ook nadat de eindprodukten als bedoeld in artikel 1, leden a t/m e (*) zijn opgeleverd gerechtigd deze eindprodukten, geheel of gedeeltelijk voor eigen gebruik aan te wenden, te vermenigvuldigen of te publiceren, dan wel, al dan niet tegen financiële vergoeding, voor gebruik aan derden beschikbaar te stellen.
2. De Provincie maakt met derden die zij bij de uitvoering van het Project betrekt zodanige afspraken, dat hen niet de bevoegdheid toekomt, bv. door een beroep op hun toebehorende auteursrechten, in het in het eerste lid omschreven gebruik, geheel of gedeeltelijk te beletten of te belemmeren.
3. De Rijksdienst en de Provincie bevorderen de totstandkoming van openbare publicaties over jongere bouwkunst en stedebouw uit de periode midden 19e eeuw - Tweede Wereldoorlog."

Wij verzoeken u bij het gebruik van de eindprodukten de geraadpleegde bron(nen) te vermelden.

OOST-GELDERLAND

BORCULO

gemeentebeschrijving

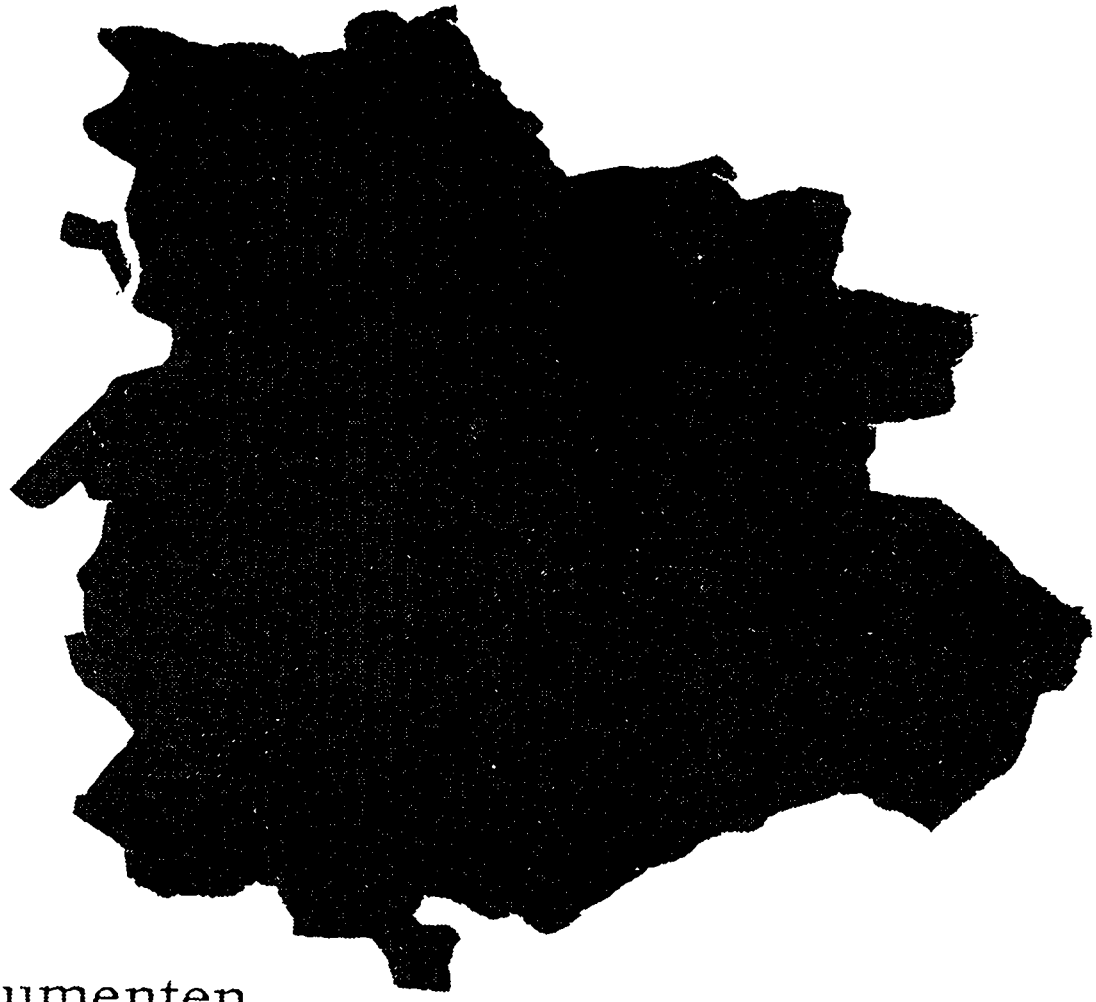

Monumenten
Inventarisatie
Project

GEMEENTEBESCHRIJVING

GEMEENTE BORCULO

INHOUDSOPGAVE

		Blz.
1.	INLEIDING	3
2.	BODEMGESTELDHEID EN GRONDGEBRUIK	6
3.	INFRASTRUCTUUR	8
4.	NEDERZETTINGSSTRUCTUUR	10
4.1.	Algemeen	
4.2.	Functionele ontwikkelingen - periode 1800-1850 - periode 1850-1900 - periode 1900-1940	
4.3.	Stedebouwkundige structuur: - Borculo - Geesteren - Gelselaar - Haarlo - Verspreide bebouwing	
4.4.	Ontwikkelingen na 1940	
4.5.	Karakterisering geïnventariseerde bebouwing	
4.6.	Typologie uitbreidingen gemeente Borculo 1850-1940	
4.7.	Bijzondere gebieden	
GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN/BIBLIOTHEKEN, KAARTMATERIAAL EN LITERATUUR		20

1. INLEIDING

De gemeente Borculo bevindt zich in het inventarisatiegebied Oost-Gelderland en heeft een oppervlakte van 5.589 hectare.
De gemeente Borculo bestaat uit de hoofdkern Borculo, alsmede de kernen Gelselaar, Geesteren en Haarlo (zie afbeelding 1). Het grondgebied van de gemeente Borculo komt grotendeels overeen met de voormalige marken van Gelselaar, Geesteren, Borculo, Dijke en Haarlo (zie afbeelding 2).
De Lebbinkbeek en de Berkel vormen grote delen van de westgrens van de gemeente Borculo. De Bolksbeek vormt een deel van de oostgrens van de gemeente, evenals een deel van de noordwestgrens, tezamen met de Kleine Beek. De gemeente Borculo grenst aan de gemeenten Lochem, Markelo, Diepenheim, Neede, Eibergen en Ruurlo.

De gemeente Borculo is gedurende de periode 1850-1940 vooral een agrarische gemeente gebleven. Weverijen, tabaksindustrie en een klompenmakerij zijn van enig belang geweest.
Op 1 januari 1989 telde de gemeente Borculo 10.057 inwoners.

Afbeelding 1
Gemeente Borculo omstreeks 1868

PROVINCIE GELDERLAND. GEMEENTE BORCULO.

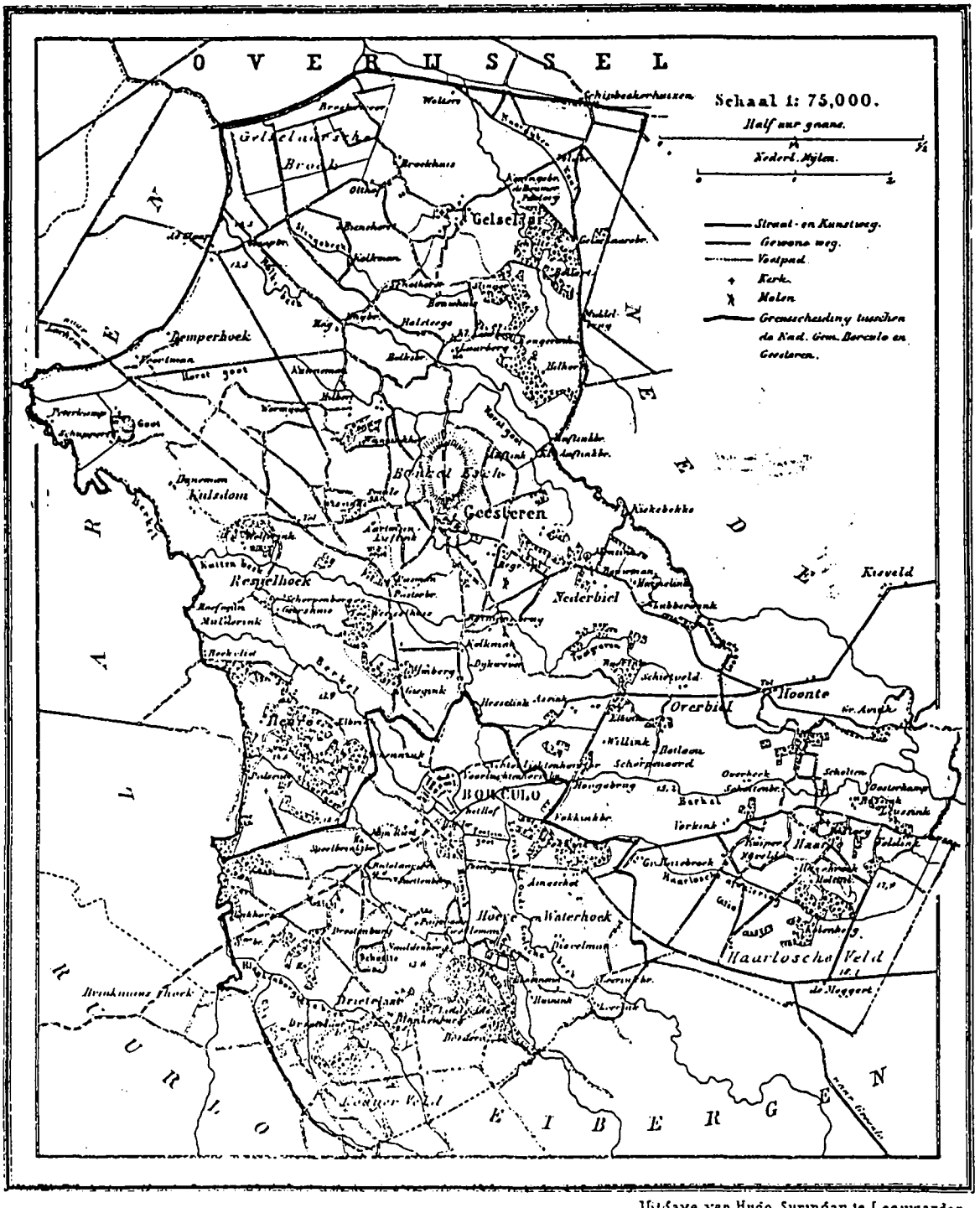

5408 Bunders. 3050 Inwoners.

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

Afbeelding 2
Indeling in dorpsgebieden en gemeenten

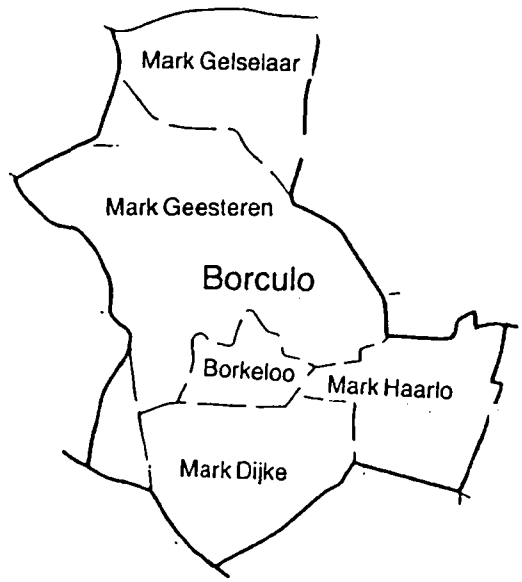

VERKLARING

—·— oude dorpsgrenzen (± 1790)

- - - - buurtschappengrenzen

——— gemeentegrenzen (juni 1985)

2. BODEMGESTELDHEID EN GRONDGEBRUIK

Gedurende de Saale-ijstijd zijn grote delen van Oost-Nederland met landijs bedekt. Stuwwalvorming heeft zich voorgedaan ten noordoosten van de gemeente Borculo. In warmere tussenpozen heeft smeltwater dikke zandpakketten afgezet, met name ten noorden van de Berkel. Na het terugtrekken van het landijs hebben beken en rivieren opnieuw zanden afgezet. Gedurende de Weichsel-ijstijd zijn dekzandruggen opgeworpen door de wind. Het gebied is tussentijds en nadien door afstromend water afgesleten, zodat een grillig reliëf van ruggen en dalen is ontstaan (zie afbeelding 3).
Langs de Berkel en de Bolksbeek komen zavelhoudende afzettingen voor in de door de Berkel en Bolksbeek gevormde ruggen. Het gaat hier om beek- en rivierdalen en -ruggen. Over het algemeen genomen ligt de gemeente Borculo in het stroomgebied van Berkel en Bolksbeek. Diverse kleinere en grotere beken zijn ontstaan uit afstromend water. Met name de lager gelegen terreingedeelten zijn snel drassig. Op enkele hoger gelegen terreingedeelten zijn de oude bouwlandgronden gevormd.

Afbeelding 3
Geomorfologische kaart gemeente Borculo

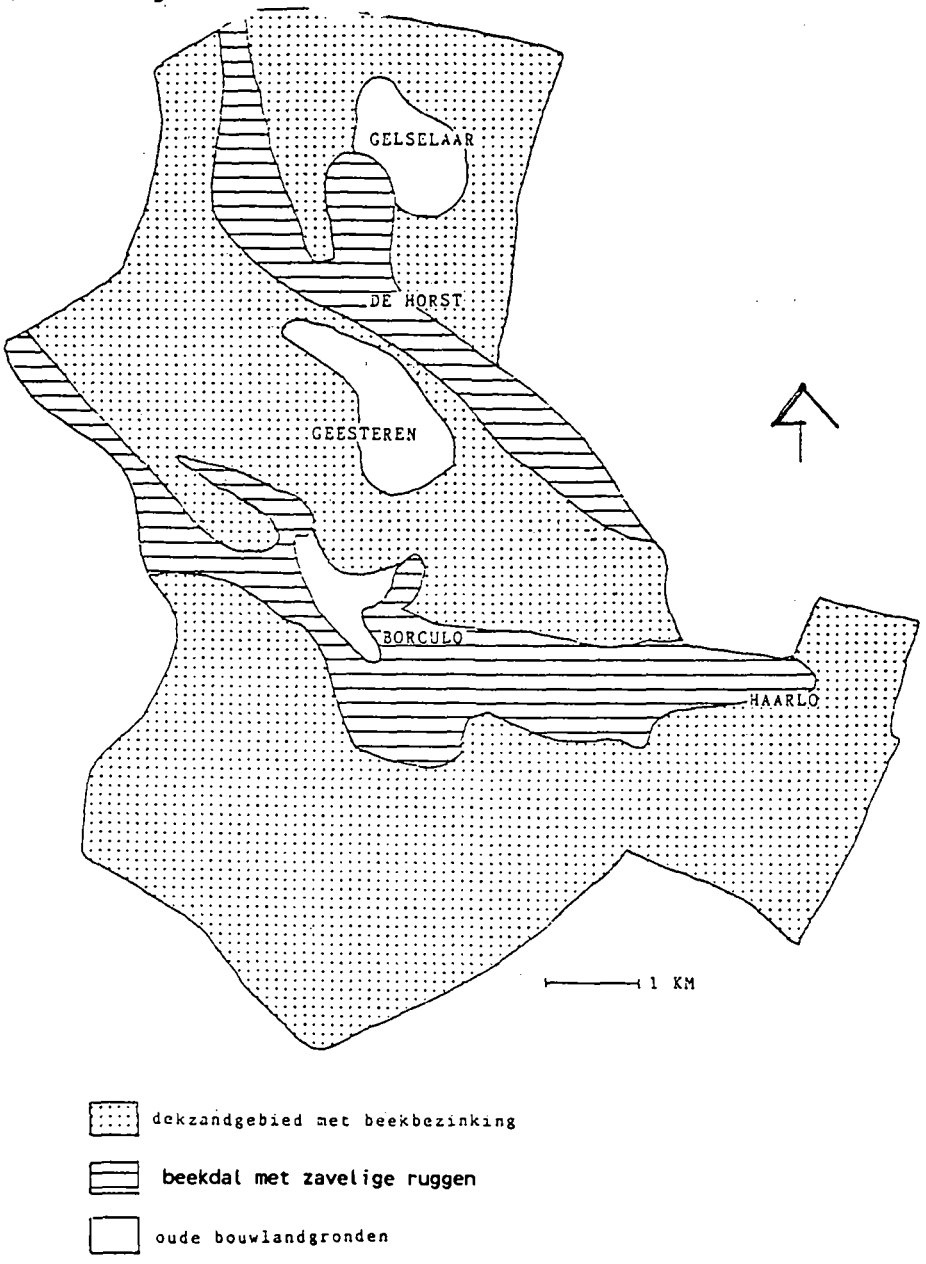

Het grondgebruik in de periode 1850-1940 heeft betrekking op de beek-/rivierdalen, de dekzandgebieden met beekafzettingen en de oude bouwlandgronden. De oude bouwlandgronden zijn vooral als akkerland in gebruik. Men heeft er vooral rogge geteeld. Hoger gelegen gedeelten van het dekzandgebied zijn in gebruik als bouwland. Andere gedeelten ervan zijn bebost. Het dal van Berkel en Bolksbeek en de lager gelegen gedeelten van het dekzandgebied (met name de kleinere beekdalen) zijn als grasland in gebruik. De drassigheid van het gebied beperkt aanmerkelijk de mogelijkheden tot akkerbouw. In deze situatie is verbetering gebracht tijdens de Berkelverbeteringen (jaren '30 van deze eeuw) en de na-oorlogse ruilverkavelingen.

De gemeente Borculo ligt in het stroomgebied van de Berkel en van de Schipbeek. Tussen beide belangrijke afwateringswegen stroomt de Bolksbeek. Laatstgenoemde stroomt sinds 1936 af in het Twenthekanaal. Diverse andere, in noordwestelijke richting stromende beken komen thans ook uit op het Twenthekanaal of de Berkel. De Buurserbeek komt uit in de Schipbeek. De Elsbeek eveneens. Het Noordijkerkanaal (1836), de Elsmansgoot/Koningsbeek en de Bolksbeek komen uit in het Twenthekanaal. De Meibeek, de Grevengracht/Lebbinkbeek en de Leerinkbeek stromen af in de Berkel. Nabij Zutphen komen Berkel en Twenthekanaal uit in de IJssel.
In de rivier- en beekdalen is sprake van zowel stroken- als blokkenverkaveling. Elders is sprake van onregelmatige blokvormige kavelpatronen, onder invloed van de grillige hoogtegesteldheid en wisselende grondwaterstand.

De nederzettingen in de gemeente Borculo zijn ontstaan op de overgang van dekzandgebied naar rivierdal. De drassigheid van de omgeving beperkte de mogelijkheden tot sterke uitbreidingen. De nederzettingen zijn gelegen aan de rand van escomplexen, aangelegd op hoger gelegen terreingedeelten. Drainagetechnieken en kanalisaties van de Berkel hebben uitbreidingen mogelijk gemaakt. Bij Haarlo is sprake van kampontginningen en eenmansessen.

3. INFRASTRUCTUUR

De gemeente Borculo is sedert de Late Middeleeuwen doorsneden met diverse Hessenwegen vanuit Zutphen en Deventer. Toen omstreeks 1840 de weg Zutphen-Winterswijk werd verhard, raakte de route via de Lebbinkbrug buiten gebruik. In 1853 werd de weg van Deventer naar Groenlo, die door Borculo voerde, verhard. Omstreeks 1860 is de verbinding met Ruurlo en Neede verhard. Omstreeks 1885 is het traject Geesteren-Gelselaar verhard. In het algemeen volgen de secundaire wegen de noordwestelijke richting van de beekdalen, met daartussen verbindingswegen.

De gemeente Borculo is thans niet meer aangesloten op het spoorwegennet. Tussen 1881 en 1972 heeft de spoorverbinding Ruurlo-Neede over het grondgebied van Borculo gelopen, met een station te Borculo.
In 1949 werd de lijn voor personenvervoer gesloten. Het traject Borculo-Neede is daarna tot 1972 uitsluitend voor goederenvervoer in gebruik gebleven.
Rond 1885 opende de Geldersch-Overijsselsche Stoomtramweg Maatschappij (G.O.S.M.) een tramdienst tussen Deventer en Borculo. In 1937 werd de tram vervangen door de bus. Zes jaar eerder opende de G.O.S.M. een busdienst op Ruurlo.

De Berkel heeft sinds de Late Middeleeuwen een belangrijke functie als waterweg. Door verzanding en lage rivierstanden is de bevaarbaarheid en daarmee de regionaal-economische betekenis van de Berkel afgenomen. Herhaalde kanalisaties en de aanleg van stuwen en sluizen hebben de bevaarbaarheid evenwel vergroot. In de gemeente Borculo bevinden zich drie stuwen in de Berkel. De opkomst van de spoorwegen heeft de Berkelvaart vanaf 1870 sterk in betekenis doen afnemen.

Bruggen zijn in de gemeente Borculo gebouwd over de Lebbinkbeek, de Leerinkbeek, de Berkel en de Bolksbeek.

Sinds 1913 is Borculo aangesloten op het elektriciteitsnet van de "N.V. Berkelstreek". Deze leverde tot omstreeks 1955 electriciteit aan Neede, Eibergen en Diepenheim. In 1924 is Borculo voorzien van een drinkwaterleidingnet. In Haarlo werd toen een pompstation in gebruik genomen.

Afbeelding 4
Belangrijkste wegen gemeente Borculo omstreeks 1930

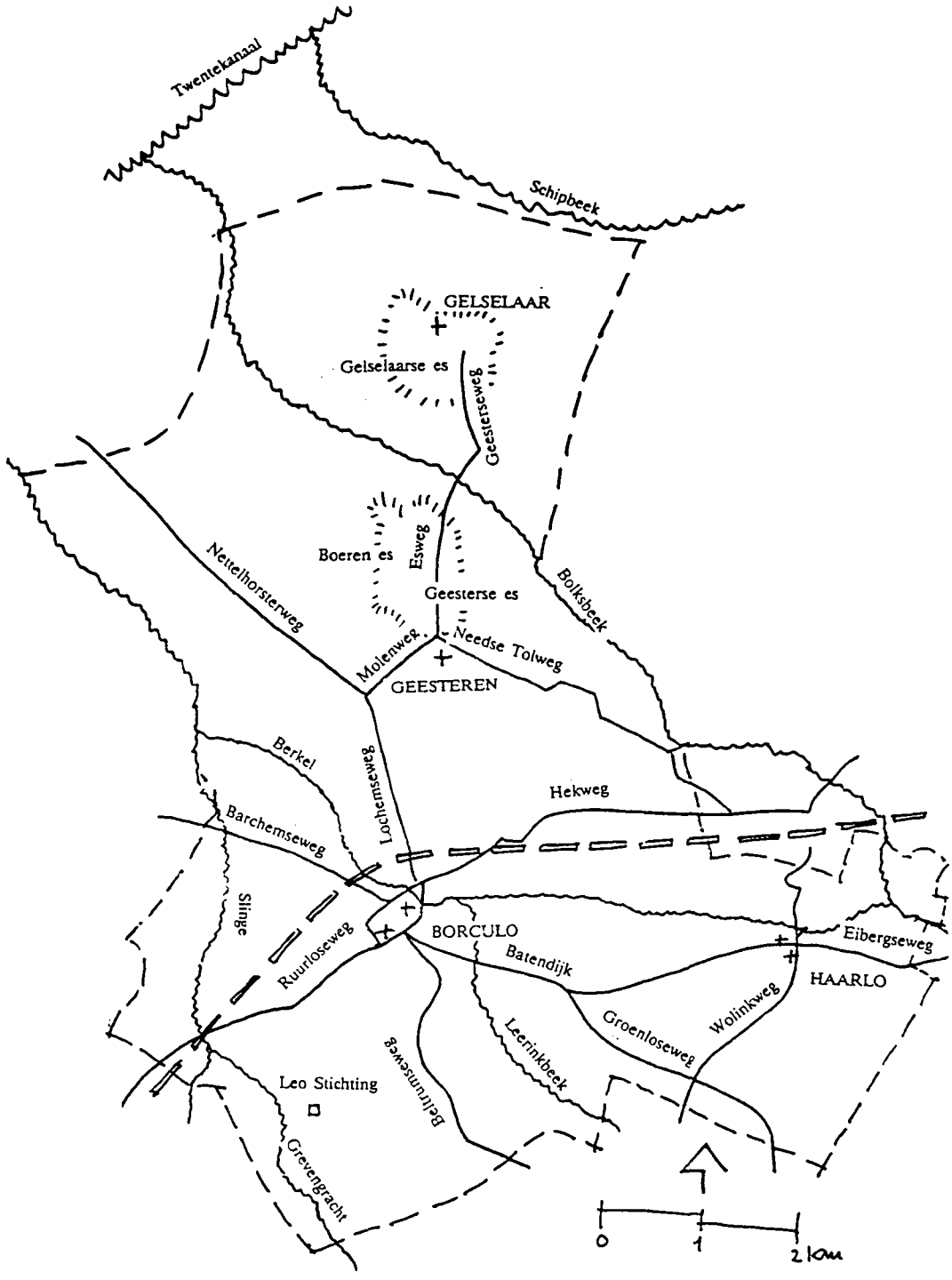

4. NEDERZETTINGSSTRUCTUUR

4.1. Algemeen

Borculo en Geesteren zijn als esdorpen ontstaan. In de 12e eeuw werden ze voor het eerst schriftelijk vermeld. De strategisch gunstige ligging van Borculo aan de Berkel en aan de middeleeuwse handelsroutes heeft bijgedragen aan de verlening van stadsrechten in 1375. Borculo ontwikkelde zich tot een marktstadje. In de 14e eeuw werden wallen aangebracht rond de nederzetting. In 1615 werd Borculo aan Münster onttrokken en bij Gelre gevoegd. De wallen verdwenen in de 17e eeuw grotendeels. De wisselende bevaarbaarheid van de Berkel beperkte de (regionale) betekenis van Borculo. In de 17e en 18e eeuw vervalt de betekenis van Borculo als regionale marktstad. Vanaf de 17e eeuw kwam de huisweverij tot ontwikkeling.

4.2. Functionele ontwikkelingen

Periode 1800-1850

De landbouw vormde in de eerste helft van de 19e eeuw de hoofdbron van bestaan in de gemeente Borculo. Buiten de landbouw was er een perkamentmakerij en een cichoreifabriekje. Velen vonden een bron van neveninkomsten in de huisweverij. Omstreeks 1850 kende de gemeente Borculo zo'n 380 wevers.

Periode 1850-1900

De huisweverij bleef in de tweede helft van de 19e eeuw een belangrijke werkgever buiten de landbouw, ofschoon de concurrentie van fabrieksmatige textielnijverheid van elders (Winterswijk) groot was. Van industrialisatie was dus nauwelijks sprake. Klompenmakerijen en blekerijen vormden belangrijke takken van huisnijverheid. Tussen 1850 en 1920 zijn in de gemeente Borculo diverse sigarenfabrieken opgericht. In 1897 werd te Borculo een zuivelfabriek opgericht.

Periode 1900-1940

De gemeente Borculo onderging tussen 1850 en 1940 een zeer matige bevolkingsgroei, welke vooral plaatsvond na 1900 (zie afbeelding 5). Dit duidt op een beperkte ontwikkeling van de bestaansmogelijkheden. De huisweverij en de klompenmakerij namen in betekenis af onder invloed van de industriële productie elders. De cichoreifabriek hield op te bestaan. In 1906 werd nog een meubelfabriek opgericht. De tabaksindustrie in de gemeente Borculo beleefde haar hoogtijdagen tussen 1900 en 1930. Rond de Tweede Wereldoorlog is ze echter verdwenen. In 1925 richtte een storm grote schade aan in Borculo, Geesteren en Haarlo.

Afbeelding 5
Bevolkingsontwikkeling gemeente Borculo 1850-1940
(indexcijfers, waarbij 1850, 4.009 inwoners = 100)

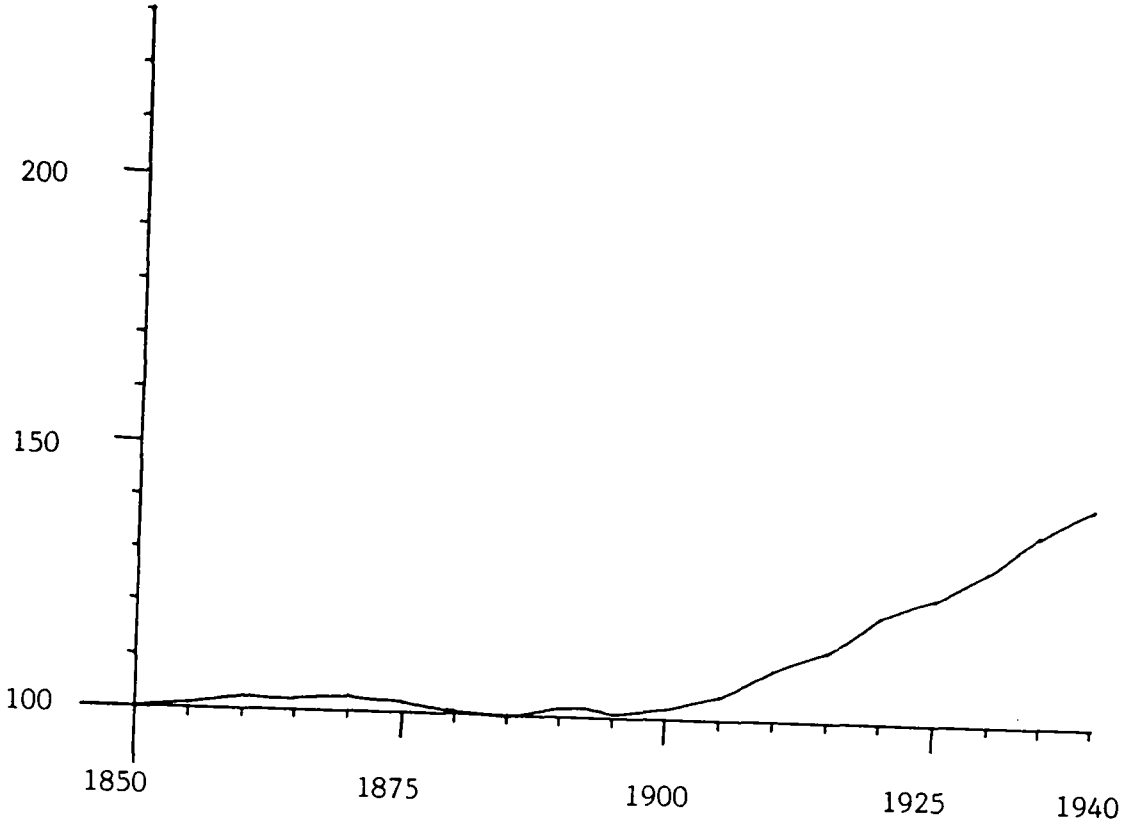

4.3. Stedebouwkundige structuur

Borculo

De stad Borculo is sterk verweven met de rivier de Berkel. In stedebouwkundig opzicht is het eiland met sluizencomplex en watermolen daterend uit de 17e eeuw van groot belang.
Borculo vormde toen met Lochem, Groenlo en Bredevoort tezamen een verdedigingsgordel temidden van moerassen tegen indringers uit het oosten.
De situatie rond 1850 wordt nog bepaald door een T-vormige structuur die gevormd werd door het Muraltplein, de Hofstraat en de Voorstad. De kruising van deze straten werd geaccentueerd door een plein waarop de N.H. kerk een dominante positie inneemt.
Rond de stad ligt nog een niet geheel gesloten ring gevormd door Korte Wal, Lange Wal en Hoflaan. Tussen deze ring en de eerder genoemde T-structuur zorgt een aantal ondergeschikte straten voor de nevenverbindingen.
De straten in het binnenstedelijk gebied vertonen op een aantal plaatsen vernauwingen, deze hadden als functie om bij vijandelijkheden de toegang tot de stad af te kunnen sluiten. Tegen de stad stond het Hof van Borculo. Hier werd in de Bataafs-Franse tijd de Koninklijke paardenstoeterij ondergebracht, doch deze werd in 1850 opgeheven. Van het complex is als zodanig niets overgebleven; slechts in de straatnamen is iets van het verleden bewaard gebleven.
In de periode 1850-1940 zien we een verdichting binnen de bestaande structuur.
Aan de Hofstraat ontstaan middenstandswoningen en winkels. De Lange Wal en Weemhof kregen in genoemde periode een verdichting van bebouwing met arbeiderswoningen, ambachtelijke bedrijven. De toeleidende wegen kregen eveneens een dichtere bebouwing; de Voorstad wordt winkel/woonstraat met vrij gesloten gevelwanden.
Bebouwing wordt ook langs de Spoorstraat opgericht; deze weg zet zich voort richting Lochem. Verspreid langs deze weg is gemengde bebouwing gekomen. Villabebouwing is voornamelijk te vinden langs de Burgemeester Bloemersstraat met concentraties tegenover het eiland en nabij de Hessenstraat.
Arbeiderswoningen werden rond 1926 gebouwd aan de Prinses Marijkestraat, de Prins Hendrikstraat en Koningin Wilhelminastraat.
Aan de Needseweg die eveneens lintvormig bebouwd is, werd een zuivelfabriek opgericht.
De stormramp van 1926 is voor de bebouwing van Borculo van grote invloed geweest. Veel van de woningen werden toen vernield of ernstig beschadigd. Reden dat in Borculo een groot aantal 'wederopbouwwoningen' van vlak na 1926 dateert.

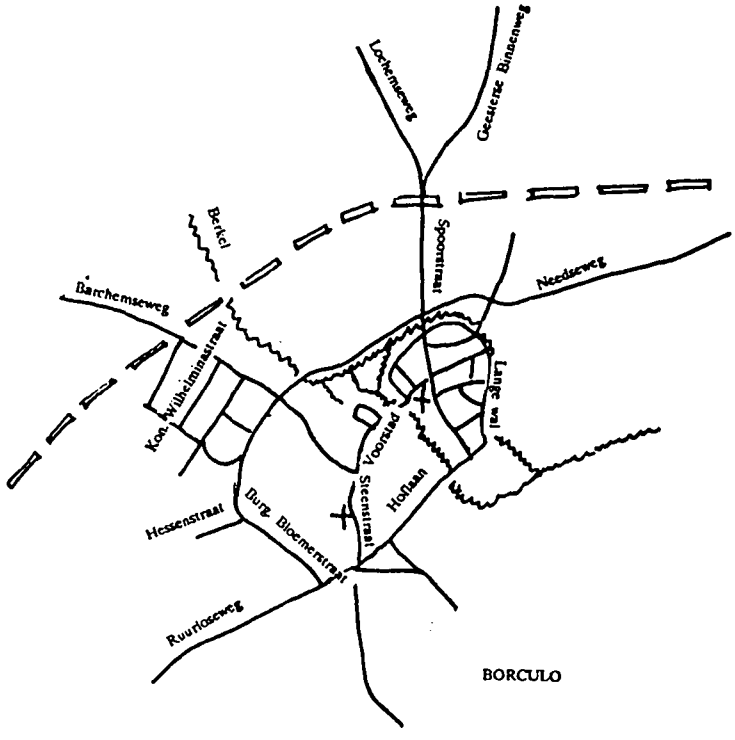

Geesteren
In de periode 1850-1940 groeide Geesteren lintvormig langs de Dorpsstraat, Molenweg, Keistraat en Morsweg.

Gelselaar
Dit brinkvormige dorp rond de kerk kreeg in de periode 1850-1940 dichtere boerderijbebouwing aan de Dorpsstraat en Driessenweg. De boerderijbebouwing ligt met de deelzijde naar de weg gekeerd.

Haarlo
Een lintvormige nederzetting langs de Borculoseweg en Eibergseweg kreeg in de periode 1850-1940 verdichting met gemengde bebouwing langs genoemde wegen.

Verspreide bebouwing
Het buitengebied van de gemeente Borculo kan worden gekenmerkt als kampenlandschap met verspreid liggende boerderijen. In het zuiden van de gemeente ligt het klooster, internaat "de Leostichting". Langs de Bolksbeek, de Berkel en de Leerinkbeek ligt het open rivier-weidelandschap, vrijwel zonder bebouwing.
In het noordelijk deel van de gemeente liggen nog gave essen, ten noorden van Geesteren de Geesterense es en Boeren es en rond de kern Gelselaar de open Gelselaarse es. Aparte vermelding verdient de tolboerderij de Lebbenbrugge. Deze tolboerderij waar in 1679 de tol werd ingesteld ligt aan de oude Hessenweg van Barchem/Ruurlo naar Borculo. In 1934 is deze boerderij als museum opengesteld.

4.4. Ontwikkelingen na 1940

Na 1940 groeide de kern Borculo concentrisch uit. Een rondweg werd aan de zuidzijde van de kern aangelegd. Het gebied ten noorden van de Needseweg kreeg een industriebestemming.
De overige kernen in de gemeente groeiden beperkt planmatig.

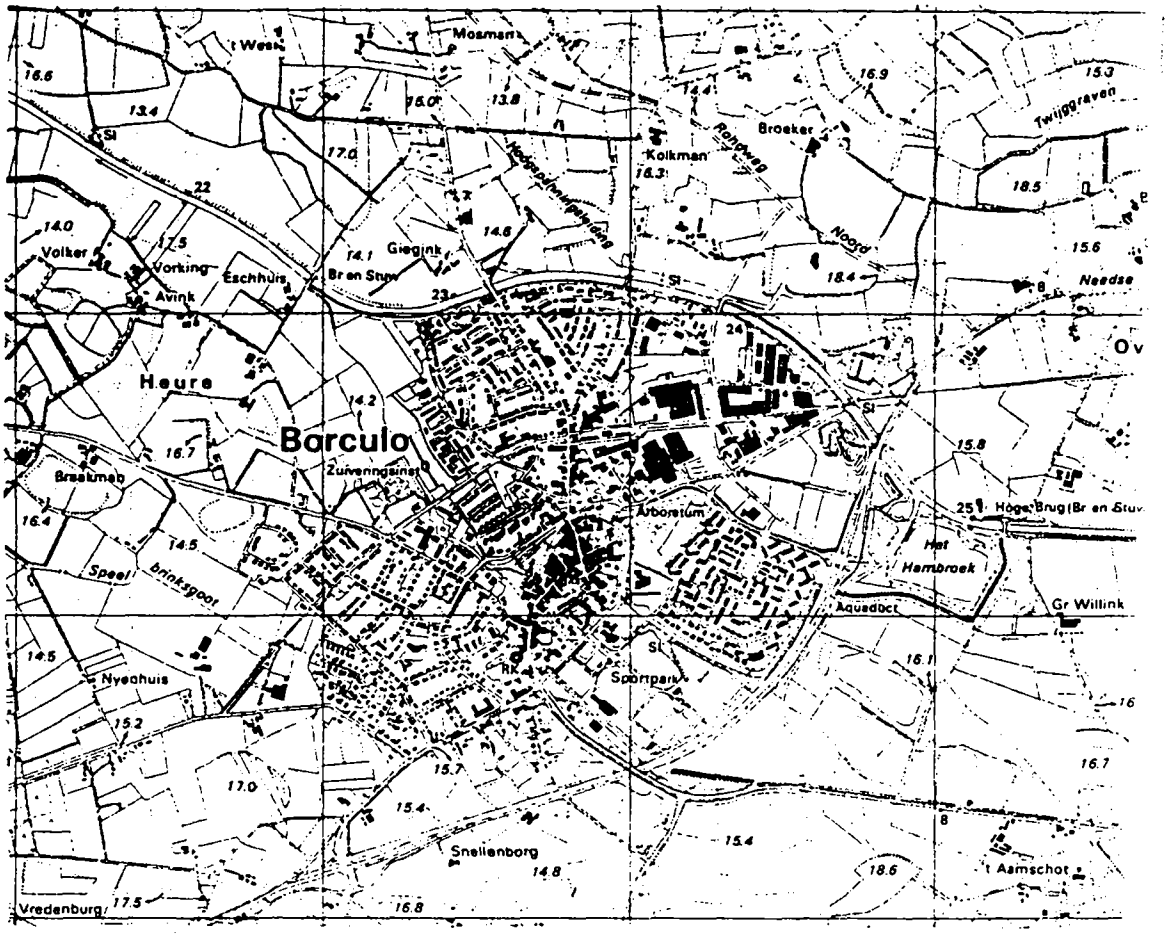

Borculo omstreeks 1987

4.5. Karakterisering geïnventariseerde bebouwing

Wonen
In Borculo bevindt zich een reeks villa's (ca. 1870-1915), enkele kleinere woonhuizen (ca. 1900) en een reeks middenstandswoningen (jaren '30 20e eeuw). De meest opvallende villa (XXb) is opgetrokken in Oud-Indische gastenstijl. Elders in de gemeente ligt nog een enkel markant woonhuis. Voorbeelden hiervan zijn de (dokters-?)villa uit ca. 1911 tegen de kern van Geesteren en de monumentale villa Beekvliet met stadse allure van Halbertsma (ca. 1903), dat samen met het voormalige koetshuis (XIX) en een boerderij (1896) in het buitengebied van Borculo een ensemble vormt.

Werken
Het leeuwedeel van de geïnventariseerde bebouwing in de gemeente Borculo betreft hallehuisboerderijen. Zij hebben een rechthoekige of T-vormige plattegrond, enkele een L-vormig grondplan (krukhuizen). Zij hebben een langsdeel met korfboog onderschoer. De bijschuren op het erf zijn vrijstaand en/of aangebouwd. Af en toe komen nog bakhuisjes of paraplubergen op het erf voor. De windkorenmolen te Geesteren dateert uit 1859 en is van het stellingmolentype. De schaapskooi in Borculo is deels van riet voorzien.
In Borculo staat een café met Jugendstil-elementen aan de Markt.

Infrastructuur
Het voormalig tolhuisje te Geesteren is enigszins gewijzigd. De hardstenen grenspaal te Haarlo is ruw bewerkt.

Maatschappelijke voorzieningen
Het R.K. complex te Borculo bestaat uit een kerk met pseudobasilicale opzet in neogotische stijl, een pastorie en een begraafplaats. Elders in de stad staat een synagoge. In Haarlo vallen een protestants zaalkerkje uit 1928 en een octagonaal opgezette N.H. kerk uit ca. 1840 met begraafplaats op. Aan de rand van de kern van Geesteren is een protestants kerkje met kosterswoning gesitueerd. De begraafplaats van Geesteren ligt evenals die van Gelselaar geïsoleerd.

Het complex van de Leo-stichting in het buitengebied van Borculo valt uiteen in een hoofdgebouw en een neogotische kapel, beide van A. Tepe en ca. 1898 te dateren, een dienstwoningen (ca. 1900) en een begraafplaats van de fraters.
In Borculo zijn in de categorie maatschappelijke voorzieningen tevens te vinden: een voormalig schoolgebouw (XXa), een voormalige gemeentehuis in eclecticistische stijl, een voormalig postkantoor (ca. 1900), een rietgedekt trafohuisje met een gebouwtje van het ijkwezen en een oorlogsherdenkingsmonument.

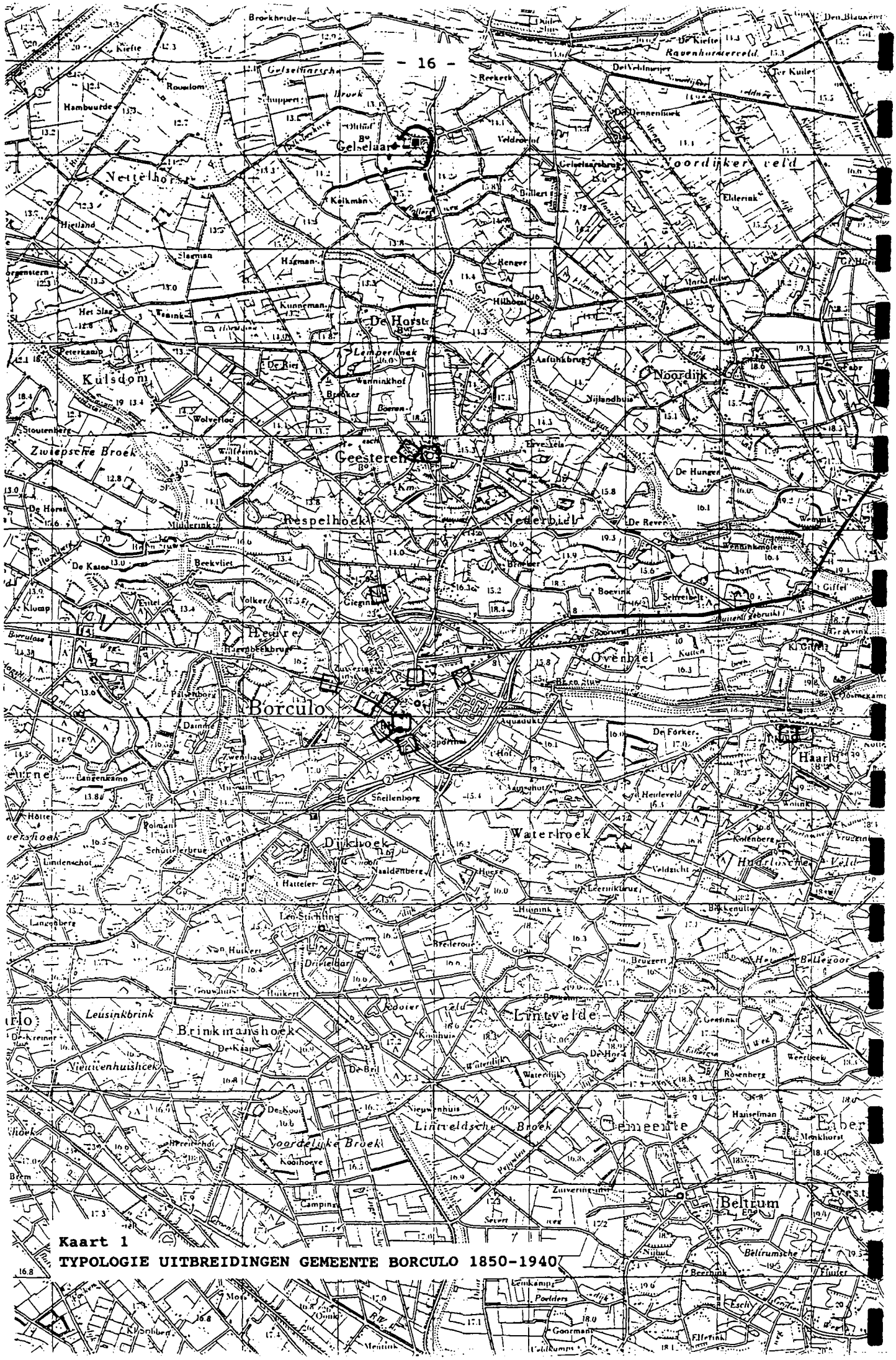

Kaart 1
TYPOLOGIE UITBREIDINGEN GEMEENTE BORCULO 1850-1940

4.6. Typologie uitbreidingen gemeente Borculo 1850-1940

Toelichting bij kaart 1

Type aanduiding	Type-omschrijving	Bijzondere gebieden
Andere aanduidingen		
- Lineaire ontwikkelingen		
	- functie: gemengd of wonen - niet-planmatige en planmatige ontwikkelingen	**1. Kern Gelselaar**

4.7. Bijzondere gebieden

De term bijzonder gebied wordt gehanteerd voor gebieden die zijn gebouwd of aangelegd in de periode 1850-1940. Bij de beoordeling is de criterialijst (zie blad 19) gehanteerd volgens de zgn. "MIP-handleiding". Hierbij zijn grotere samenhangende (stede-)bouwkundige structuren bekeken. Bij de bouwkundige inventarisaties zijn samenhangende bouwkundige complexen aangegeven.
Dat in de gemeente geen of weinig bijzondere gebieden voorkomen, zegt niets over de schoonheid of opbouw van de gemeente.

Kern Gelselaar

Als bijzonder gebied is de kern van Gelselaar opgenomen. De in 1850 reeds lang bestaande kerk heeft in de periode 1850-1940 een ringvormige bebouwing gekregen. De voorhuizen van de boerderijen zijn via voetpaden toegankelijk en vormen de wanden rondom de kerk. De delen van de boerderijen zijn naar de straatzijde gericht. Deze concentratie van voornamelijk boerderijen ligt als een eiland op de open es.
Hetzelfde patroon van naar de weg gekeerde delen van boerderijen is te vinden aan de Dorpsstraat. Hoewel het oostelijk deel van de kern door nieuwbouw niet zo'n sterke relatie meer heeft met het landschap, kan worden gesteld dat zowel de structuur van de oudere bebouwing als de relatie met de es bijzonder zijn. De compacte opzet van het dorp heeft naast economische (zuinig omspringen met de waardevolle landbouwgronden) waarschijnlijk ook kerkelijk ideologische achtergronden.
In de kern van Gelselaar worden een protestants zaalkerkje (1841), enige boerderijen, een winkel/woonhuis en een café/winkel (beide ca. 1910) aangetroffen.

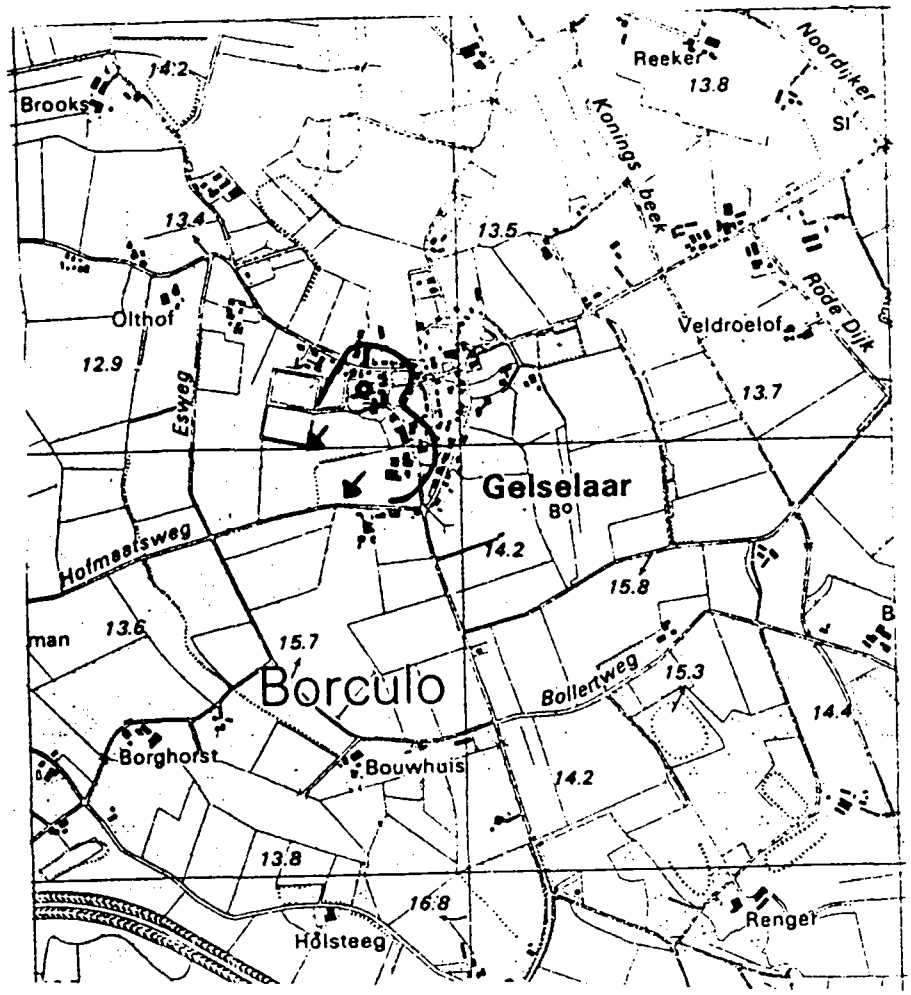

Karakteristiek gebied
Structuren van bouwkunst en stedebouw van vóór 1850 en na 1940 die een bijzondere kwaliteit hebben worden aangeduid met de kwalificatie "karakteristieke gebieden". Het betreft gebieden waarvan de hoofdelementen dateren van voor 1850 of na 1940, die ook daarna herkenbaar zijn gebleven.

Het gebied het eiland in Borculo dateert van voor 1850 en heeft de kwalificatie karakteristiek gebied gekregen.
Dit gebied uit de 17e eeuw, aan de vroegere loop van de Berkel, met oude schutsluizen, watermolen en oliemolen vormt een gaaf bewaard gebleven eenheid. Het gebied bepaalt mede door het vrij open karakter in belangrijke make de identiteit van de kern Borculo.

In het gebied Het Eiland zijn geïnventariseerd drie sluizen bij de Berkeltak, een boerderij en een brandspuitenhuisje.

CRITERIA VOOR DE AANDUIDING BIJZONDERE GEBIEDEN

Gebied 1 : Kern Gelselaar

		1
I.	**Intrinsieke stedebouwkundige kwaliteit, zoals:**	
	1. kwaliteit van het ruimtelijk concept;	+
	2. betekenis vanwege de verkaveling/inrichting/ voorzieningen;	+
	3. betekenis vanwege architectonische/architectuurhistorische kwaliteit;	±
	4. betekenis vanwege specifieke vorm voor specifieke functionele ontwikkelingen (b.v. havengebied, city-ontwikkeling, sportpark)	
II.	**Bijzondere historische betekenis, zoals:**	
	1. structuur, bestemming of verschijningsvorm, verbonden met en duidelijk uitdrukking gevend aan een specifieke politieke, culturele, geestelijke, sociale, economische of algemeen historische ontwikkeling;	+
	2. betekenis voor de geschiedenis van de ruimtelijke ordening en voor de ontwikkeling van het stedebouwkundig denken;	
	3. betekenis vanwege de innovatieve waarde of pioniersfunctie (type, motief, datering)	
III.	**Stedebouwkundige betekenis in ruimere omgeving, zoals:**	
	1. betekenis als onderdeel van een groter geheel	+
	2. betekenis vanwege ruimtelijke relaties met de omgeving;	+
	3. betekenis vanwege markering van het stadsbeeld, als ruimtelijke of functionele dominant in een groter geheel of als representant van een groter geheel	+
IV.	**Gaafheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten)**	+
V.	**Zeldzaamheid (van de in I t/m III genoemde kwaliteiten)**	+

GERAADPLEEGDE ARCHIEVEN/BIBLIOTHEKEN/KAARTMATERIAAL EN LITERATUUR

Archieven en bibliotheken

* Rijksarchief in Gelderland
* Katholieke Universiteit Nijmegen, faculteitsbibliotheek Beleidswetenschappen
* Stichting Arnhemse Openbare en Gelderse Wetenschappelijke Bibliotheek
* Bibliotheken Provincie Gelderland

Afbeelding

*	Afbeelding 1	Gemeente Borculo omstreeks 1868
*	Afbeelding 2	Indeling in dorpsgebieden en gemeenten
*	Afbeelding 3	Geomorfologische kaart gemeente Borculo
*	Afbeelding 4	Gemeente Borculo, belangrijkste wegen omstreeks 1930
*	Afbeelding 5	Bevolkingsontwikkeling gemeente Borculo 1850-1940
*	Kaart 1	Typologie uitbreidingen gemeente Borculo 1850-1940

Geraadpleegd kaartmateriaal

* Topografische kaart 1/25.000, 1/50.000, diverse jaargangen
* Rivierkaart 1/10.000, circa 1915
* Topografische en Militaire Kaart 1/25.000, 1850-1864
* Kaartenboek van Gelderland 1843
* J. Kuyper, Gemeenteatlas van Gelderland, 1868, Leeuwarden 1970

Literatuur

* Centrale cultuurtechnische commissie, *Rapport voor de ruilverkaveling Borculo*, Utrecht, 1975

* Derking, A.J., *Borculo's perkament eens overal in de wereld bekend, in: Archief De Graafschap, 1971*

* Derking, A.J., *Borculo's verdwenen tabaksindustrie, in: Archief De Graafschap, 1972*

* Electriciteitsmaatschappij De Berkelstreek, *Licht in de Achterhoek*, Lochem, 1953

* Geldersche Maatschappij van Landbouw Afdeling Borculo, *1886-1986*, Borculo, 1986

* Heeringa, T., *De Graafschap; eene bijdrage tot de kennis van het cultuurlandschap en van het scholtenprobleem*, Zutphen, 1934

* Heitling, W.H., *Borculo; schets van de economische ontwikkeling in de gemeente Borculo sinds het eind van de negentiende eeuw*, Borculo, 1958

* Heitling, W.H., *De Achterhoek; langs Berkel en Slinge*, Lochem, 1959

* Heuvel, H.W., *Nagelaten werk*, Enschede, 1973

* Historische Commissie Haarlo 600, *Zo was Haorle; kroniek van Haarlo en omliggende buurtschappen 1383-1983*, Groenlo, 1983

* Veen, J.S. van, *Bijdragen tot de geschiedenis van Borculo, in: Bijdragen en Mededeelingen Vereniging Gelre, 1918*

Oosterbeek, 1992

Stichting MIP-Gelderland
Oranjeweg 60
6861 BL OOSTERBEEK
tel. 085 - 336 326